

ХЕРМЕСОВА ПОСЛА, ИЛИ КАКО ПРЕВОДИОЦИ СВАКОДНЕВНО СПАСАВАЈУ СВЕТ¹

Поштована господо,

У овом чудесном, ка свету отвореном граду окупили смо се да бисмо прославили чудо преводне књижевности на стране језике и њеног живота у другим културама, поклањајући се онима који се тиме баве – преводиоцима.

То су људи кроз чију памет пролазе границе различитих светова, а сходно свом таленту и умећу они те границе прелазе, поништавају, и у ретортама својих компјутера производе камен мудрости нашег доба – универзалност.

Радо преузимам паноптичку перспективу како бих макар на трен бацила поглед одозго, кад видиш свет као раштркану колонију организама, самозадовољних, адаптивних, необично експанзивних и такмичарских, а уједно способних за самознају и сарадњу. Преводиоци су неизоставан чинилац такве органске структуре, они су елементи спроводног нервнoг ткива, мреже помоћу које се унутар те творевине с једног места на друго преносе информације.

Није ни чудо што је бог Хермес заштитник и покровитељ преводиоцима још од давнина. Онијег раста, гибак, хитар, довитљив, промућуран бог који шеврда по светским друмовима; „најмањи и најпрепреденији бог“ каже Плутарх. Дугокос, шешир с крилцима на глави, у руци скиптар, нема дефинисан пол, свуда га има. То је бог синтезе, повезивања удаљених садржаја, бог интелигенције и користљивости, бог са смислом за хумор, лажљив и варљив. Бог трговаца, дућанџија, занатлија, хазардера. Прати нас на путовањима, проговара у путничким водичима, речницима. Води нас кроз беспућа, учи да читамо мапе, пребацује нас преко граница. Али више од свега јавља се увек онде где је комуникација. Кад заустимо да кажемо нешто другој особи – тамо је Хермес. Док читамо новине, сурфујемо по интернету, шаљемо SMS – он је тамо. У његовом савременом храму, ако би му данас такав подигли, требало би да се налазе штампачи, телефони, факсови и копир-машине.

Једно од његових имена јесте Херменеут – Интерпретатор и Преводилац. Заправо су свештеници и свештенице у овом храму – преводиоци, јер природу овог божанства чини то што они раде – повезују људи различитим језицима, и више од тога – пресељавају човекова искуства из једне културу у другу.

¹ Излагање Олге Токарчук којим су отворени Четврти књижевни сусрети *Пронађено у преводу*, у Гађанску 11–13. априла 2019. године. Један од есеја у књизи *Блаі Ырийоведач* који је у припреми код „Службеног гласника“. (Прим. ѝрев.)

Врло сам болећива према том богу, и моје везе с њим далеко превазилазе тему овог излагања, те га зато спремно и орно позивам да ево сада, на овом месту бистро-око обгрли своје штићенике који данас славе у Гдањску.

Али пре него што наставим, склона парадоксу, желела бих да овде инацијски објавим

Похвалу неразумевања

Једна млада и модерна жена, очарана лепотом кинеских слова, истетовирала је на врату прекрасан и минуциозан натпис који мора да је изненадио сваког ко говори кинески, јер је порука упозорења саопштавала: Једном одмрзнуто, не замрзавати поново!

То илуструје један вид невиности која – само надменима и охολима – може изгледати примитивно или жалосно. Обично, ипак, делује забавно, јер знамо да је свако од нас једном испољио неку врсту неспоразума, неприлагођености ситуацији. Неспоразум означава усамљеност и врсту дистанце која обично прати непознавање контекста. То је врста најтемељније и најстидљивије интроверзије, јер се стидимо због тога што нешто не разумемо. Наша култура нас учи да свет разумемо и тако га контролишемо. Човеку који не разуме, ускраћена је способност контроле.

Поједини тренуци током далеких путовања, међутим, претварају неспоразум у ослобађајуће искуство. Наилазимо на потпуно непозната места у којима нам све изгледа другачије, ново, несхватљиво. Мириси су запањујући, боје другачијих нијанси и интензитета, удишемо друкчији ваздух, ненавикнути на дату климу. Збуњује нас говор тела људи које срећемо, језик нам је недокучив, а графеме нас подсећају на егзотично биље за засад у каменој башти.

Након првог рефлекса панике, наш дах се лагано уједначаје, а мозак интензивно почиње да ради, да би у новој стварности пронашао фрагменте за које ће моћи да се ухвати, како би наша памет, попут заверглоног мотора могла изненадити новим стартовањем. Због тога из метежа података с олакшањем проналази реч *bike* или назив међународне фирме, уверавајући нас тако да смо и даље у истом свету, само у његовој другој варијанти.

После неколико дана ћоравог посла и трагања за смислом, поновљивошћу знакова, њиховог повезивања с неком ситуацијом, мозак се примири, можда и капитулира пред силесијом неразумљивих импулса, и доспева у стање слично медитацији. Престаје да види знаке као носиоце информација, застаје над њима као над естетском мустром, нечим органским, природним, обликом без припадајућег значења; јер баш тако природу запажамо – спонтано и нехотично – као саопштење растерећено смисла. Ако држимо тај правац, рекламе ће престати да нас наговарају и постаће шарене мрље на великим банерима, називи фирми постаће само оквир улазних врата, а улазнице ће се претворити у обично парче папира које је одбило да буде бело... Људски говор у устима пролазника подсећа нас тада на птичје триловање, послушкујемо га, ловимо појединачне звуке, али их не промишљамо. Гледамо покрете усана, рад мишића лица – обрве плешу, образи ревноју, а сред тих чудних звука људски поглед нешто тамо изводи. Добро је, исто тако, посматрати покрете руку и целог тела. Неки ће деловати слично: климање главом, осмех, али ни махање руком испред лица, нагло заношење

главе уназад – ништа нам не казују. Па ипак, сваки од тих покрета, познат или туђ, захтева превод, изложен замкама, јер у исто време може да значи и мрзовољу и симпатију, и прихватање и одбијање.

Овакво далеко путовање треба практиковати као тренирање страности. То је осећао Марко Поло кад је доспео на двор кинеског владара, и исто то осећа савремени туриста који, шетајући, на пример, по раџастанском Џодпуру, доживљава ошамућујуће стање суспензије сопственог постојања. Ништа не разуме, ничему не припада, никога се не тиче. Непознавање локалног језика чини те незграпне шавове илузије припитомљеног, контролисаног света још упадљивијим, док ми својим погледом освајамо дистанцу и попут духа клизимо и продиремо кроз слојеве знакова и кодове усаглашености. Предајемо се насумичности и чудесном прсту судбине, препуштамо самообманама у тренутку кад из јеловника бирамо ставку, руковођени наоко познатим поретком непроникнутих слова.

То ми се недавно десило у Румунији, кад сам у крајпутном бару, у ком су ручавали локални возачи, из дневне карте одабрала јело чији ми је назив изгледао познато: *Zama de cocos de casa si taitai de casa*. Мој нестрпљиви, изгладнели вегетаријански мозак брже-боље је повезао тај назив с тајландском супом с кокосовим млеком. Па ипак, резултат тог убрзаног рада показао се узалудним: послужена ми је домаћа кокошја супа с домаћим резанцима.

То чудно стање духа у суштини је стваралачко зато што мобилише нашу памет, упреже је да појачано ради, да користи сав капитал свог знања, интуиције и годинама сакупљано искуство. Тако потакнута уобразиља постаје и велики помоћник и подмукли непријатељ.

Сматрам да свако треба да искуси то чудесно стање невиности, предрасудно, ту претечу разума који свет препокрива мрежом повезаности, односа, асоцијација, плевтивом које наш доживљај света држи на повоцу и нуди причину релативно стабилног света, поновљених закона који постојано њиме управља дајући илузију поузданости. То стање нам у исти мах јасно показује да могу да постоје и функционишу светови ослоњени на другачије назоре од наших, и да они нису ни бољи ни гори. Да је наш поредак један од многих, а наш комфор долази отуда што смо се на њега навикли.

Превођење као спасавање

Тек рођено дете у колевци, иако син самог Зевса, Хермес је већ као беба показивао нарочите способности које нико није очекивао: мали бог се сам искрао из куће и свом брату, Аполону, украо крдо говеда. Да би заварео евентуалну потрагу, омотао је кожом животињске папке, да не остављају за собом трагове. Украдено крдо је сакрио, а онда се вратио у колевку.

Постоји прелепа прича коју су преводиоци дужни да држе у свом митолошком досијеу, јер она доказује да су они ти који су спасли цивилизовани свет.

Чинило се да ће после пада Римског царства, под притиском варварских најезда Европом, нестати сва интелектуална баштина старог века. И заиста – много тога је неповратно ишчезло, а оно што се ипак сачувало, у значајној мери је заслуга арапских

владара из династије Абисида, који су од VIII века управљали знатним делом копна у басену Средоземног мора и на Блиском истоку. У својој престоници, Багдаду, основали су велику академију која се специјализовала у преводима. У овом чувеном багдадском Дому мудрости, огроман број учењака преводило је на арапски готово све што је с подручја Царства стизало у њихове руке. Арапи су се лакомили посебно на Грке – Архимеда, Теофраста, Птоломеја, Хипократа, Еуклида, а пре свега Аристотела; занимали су их научни радови – географија, астрономија, медицина, а такође и астрологија и магија. Па ипак, нису преводили само с грчког, него и дела из Египта, Индије и Персије. Неки ће зажалити што их уопште није привлачила историја ни поезија. Ни Херодот, ни Хомер, Тукидид или Аристофан – нису их занимали. Нису преводили ни драме, и зато су трагови многих аутора заувек нестали. Прагматични житељи Истока радије су се бавили науком о језику, граматиком или стилистиком, вероватно планирајући да створе своја сопствена, још боља уметничка дела. Било како било, док је Европа чамила у диму и чађи рестлова своје културе, најважнији текстови нестале цивилизације, попут сакривених Аполонових крава, током раног средњег века зимовали су у другом језику на полицама не само багдадских, него и других арапских библиотека. И све то се догађа у време које је, као што знамо, једно од најмрачнијих периода у историји Европе – ратови изнутра и варварске најезде споља срањивали су градове са земљом, уништавали оранице, насиље и болести косили су људе. То није било време библиотека.

Млинови историје раде споро и својим током, по законитостима познатим само њима, па се у XII веку ситуација променила, и нешто слично се десило на другој страни басена Средоземног мора. Убрзана реконкиста, оружана борба хришћана за потискивање Мавара с Иберијског полуострва, поклопила се у времену с крсташким походима и причама о повратку Свете земље и арапског блискоисточног богатства, причама које су распаљивале машту, а које су испредали агитаторски проповедници. Арапе су све више потискивали из Европе на југ данашње Шпаније, остављали су за собом прекрасне градове, необичну музику и високо развијену културу. И библиотеке. Завојевачке војске пратили су монаси и бројни људи од Књиге, које није узбуђивало никакво друго богатство сем свитака и законика. Сад су се створиле обрнуте прилике – били су потребни преводиоци с арапског на хришћанске језике.

Надбискуп преузетог Толеда сазвао је чувену толедску школу преводилаца који су попут археолога једно по једно дело враћали у окриље Запада. Често су преводили с арапског на кастиљански, тек касније с кастиљанског на латински. Ти нови преводиоци нису волели латински, за њих је то био труо језик, спарушен као аквадукт пропалиг Римског царства. Годинама је трајала обука у Толедској преводилачкој школи која је производила веште, поуздане преводиоце. Знам да ће вам тешко бити да запамтите сва та имена, али данас би по њима требало назвати улице неких европских градова: Аделард од Бата, Роберт од Честера, Алфред Филозоф, Данијел из Морлија, Ђерардо из Кремоне, Плато Тибуртинус, Бургундио од Пизе, Јаков из Венеције, Еуген из Палерма, Михаило Скот, Герман Далматински, Виљем од Мурбекеа, Аврам Албаргелони. Пре него што су ти велики људи завршили преводе, на Западу се знало само за два (!) филозофска дела Аристотелова, за једно дело Порфирија Тирског и једно

Платоново („Тимај или о метафизици“), а при томе ништа више него неколицину грчких дела. Превођење целог Аристотела, заједно с древним, византијским и исламским коментарима, а такође и стотине других грчких и арапских књига, представљало је апсолутни преокрет у средњовековној науци и филозофији. Била је то револуција после које је цивилизација Запада почела да стаје на своје ноге.

Како је то био голем рад, можемо само да замислимо! Арапски језик је необично живописан, служи се гомилом синонима. Наводно реч „змија“ има чак петсто синонима! На таквом језику смисао бива вишезначан и зависи од контекста. Преводиоци су се сналазили како су знали и умели, и често, кад нису знали за неки појам или га нису могли наћи у својим драгоценим речницима, међусобно посуђиваним компилацијама, бележили су звучни запис речи латинским словима. Тако су сасвим случајно, кријумчарили речи попут морепловаца који нехотично допремају са собом семена биљака са страних континената попут слепих путника на броду, кришом су тако преносили појмове за које раније Запад није знао. Хоћете да знате које? Ево: алембик, алгебра, алгоритам, алкалије, боракс, циркон, цифра, еликсир, јасмин, камфор, артичока, кафа, лазур, лаута, надир, рис, шербет, шафран, талк, зенит, нула – и на стотине других. Неслућено богатство чији је бог – не заборавимо – Хермес.

Превођење као калемарство

Приликом једног сусрета са својом познаницом, француском књижевницом, седеле смо и уз кафу разговарале о омиљеним књигама. Препоручивале смо једна другој оне које су на нас оставиле јак утисак и пропитивале једна другу о широко познатим насловима који би могли пробудити у нама слично осећање. Рекла сам јој с како великим уживањем читам Монтења, и то не једном или двапут, од корице до корице, него да волим да му се враћам, да отворим књигу насумично и само пратим ток његовог излагања, уживајући у јасноћи његових мисли. То ју је веома изненадило и сумњичаво ме гледајући, упитала ме је да ли сам га читала на француском. На пољском, одговорила сам јој, прихватајући посредовање преводиоца као потпуно неупадљиву чињеницу.

Тад ми је рекла да је за њу, као и за већину савремених Француза, читање Монтења на матерњем језику жива мука. Његов француски је стар, архаичан и треба да си необично сабран да би схватио шта пише. Тешко да то доноси неко веће уживање или осећај лакоће пера. Фрагменте *Оилега* читају у школи као што код нас читају Миколаја Реја – с пажњом, али и с извесним напором. Тако смо преко тог случаја напипали парадокс – посредством преводиоца на чудесан начин имам приступачнијег писца шеснаестог века него моја пријатељица која га чита у оригиналу. Речи које су застареле преводац подмлађује, из старих жила ничу нови изданци. Превођење, дакле, није само преношење из језика у језик и из културе у културу, него подсећа и на баштованску технику узимања пелцера с оригиналне биљке, његовог калемљења на другу биљку, где затим пушта нове изданке, добија нову снагу и постаје пуноправна грана.

Опростите ми ову баштованску метафору, сетила сам је се у овом тренутку јер Хермес, поред тога што је измислио речи, речнике, цифре, астрономију, музику, лиру, научио је људе, такође, да саде и негују маслиново дрвеће.

Моја генерација, и не само моја, рекла бих, познаје класичну француску књижевност из превода Тадеуша Боја-Желењског. Тај неуморни и марљиви преводилац француске литературе на пољски језик био је снажна, маркантна личност, и умео је да пронађе модификовану верзију пољског, необично погодну за прецизан француски језик, који изискује систематичност. Кад читам Монтења, читам га, дакле, кроз памет Боја-Желењског. Свака реченица те књиге начас или на дуже остајала је у његовом уму пре него што се спустила на папир и пре него што ју је овековечила штампа. Могу зато смело да кажем да знам француску књижевност онако како ју је разумео и у пољски језик пренео преводилац. Он је тамо у свакој реченици. Занима ме шта би на то рекао сам Монтењ.

Трикстер

Хермес је такође и трикстер. Нико као он није умео тако добро да вара и лаже.

Пре неког времена, док сам се бавила својом новом књигом, живо сам се занимала за садржаје записане клинописом, и тако сам стигла до Сирије. Тада никоме није падало на памет да ће се неколико година касније у тој земљи разбуктати један од најкрвавијих и најокрутнијих ратова савременог света и да ће тај рат остати у сећању као први климатски рат. Дамаск је тад изгледао као мирна оаза мултиетничке, мултиконфесионалне заједнице која је сложено живела, рафинирано делећи улице и насеља крцатог града, као што се камени под прекрива вишебојним ћилимима различитих облика.

Одмах сам се упутила у музеј за који сам знала да поседује невероватне збирке „артефаката богиња“. Била је велика спарина, а град уроњен у кремасту прашину која је продирала чак у музејске сале. Празњикав, прашњави музеј био је права ризница. У многим салама, витринама и ходницима налазило се на десетине хиљада експоната; одмах сам препознавала оне који су ме највише занимали. Гладним оком разгледала сам их лакомо, пошто су ме одмах упозорили да је забрањено фотографисање, као да би овековечена слика могла да наруши њихову аутентичност. Нажалост, на моје очајање, већина натписа, и све информације у том музеју биле су на арапском.

Свеприсутна прашина константно је подвлачила лебдећу претњу од заборава која је овде врхунила. Очајнички сам тражила преводиоца и заиста се нашао радник музеја, ухватила сам га пред сам одлазак на паузу, он ми је доста невољно преводио натписе поред експоната, почињући сваку реченицу са: „Here is written...“, чиме се дистанцирао од информација које је преводио, као да је његово незнање требало да остане чедно. Или, као да је добро знао да ми преводећи натписе преноси, у суштини, извесну идеолошку верзију, пуну мистификација, што је већ садржано и у самом опису експоната које је приредио неко други. Јер из неког разлога (политичког, верског) све фигуре, а поготово евидентне фигуре древних блискоисточних богиња, биле су описане или као обичне женске фигуре или као лутке, дечје играчке. Нисам могла да проверим (и вероватно никад више нећу ни моћи) да ли су заиста тако гласили натписи на пожутелим цедуљама или је овај гладни радник практиковао неку своју личну веронауку.

Нажалост, много најстаријих прича записаних клинописом на глиненим таблицама остало је само у преводима, и то у преводима на разне језике, понекад и на оне мале. Хаотично вршена ископавања, напета политичка ситуација или отворени конфликт

често су правили су метеж. Познати су случајеви да је неколико десетина таблица једног текста раздељено по светским музејима. Решавамо, дакле, слагалицу, будући да су се најстарији текстови људског рода распршили по свету, хватајући маглу из пустињског песка, у ком су их проналазили. Истраживани и превођени на разне језике, створили су мултијезичко вишегласје, дајући тако много верзија једној истој причи која се испредала у различитом темпу и различитим гласовима, сваки пут под другим небом. Исто тако дејствује и велики Хермес, ширећи идеје и приче на цели свет.

Кад свој рад делиш с преводиоцем

У последње време често сам с преводитељком или преводиоцем стајала раме уз раме за време промоције своје књиге у другим земљама.

Тешко ми је и да изразим то олакшање кад с неким можеш да делиш свој ауторски статус. Радовала сам се што могу макар мало да се ослободим све те одговорности за текст, добре и лоше. Што не стојим више усамљена, очи у очи с разјареним критичарем, с преосетљивом рецензеткињом, с новинаром лишеним књижевног укуса или с арогантним и пуним себе модератором. Осећала сам истинско задовољство што нису сва питања упућена мени, и што у том предмету од одштампаних страница папира није све моје. Мислим да многи писци деле са мном то осећање олакшања.

Најзачудније је ипак било то што је присуство преводиоца отварало за мене сфере непојмљиве и што се чинило да он или она, независно већ од мене, улазе у дискусије које се тичу ствари које ми нису докраја јасне, стране, чак тајанствене. Текст се од мене ослобађао, или сам можда ја већ одлепшала од њега. Мој текст је стицао неку аутономију, као бунтовни тинејџер који је решио да побегне од куће на Станицу Вудсток. Преводитељка га је поуздано узимала у своје руке, показивала га свету са других страна, била је његов грудобран, јемчила је за њега. Каква радост! Нас, који пишемо, преводиоци ослобађају дубоке усамљености која је уписана у то занимање, јер сати-ма, данима, месецима, чак и годинама боравимо у космосу својих мисли, унутрашњих дијалога и визија. Преводиоци нам долазе споља и кажу: ја сам такође тамо била. Ходала сам твојим траговима – а сад ћемо заједно прећи границу. Преводилац овде дословно постаје Хермес – узима ме за руку и води преко граница државе, језика, културе.

Ако нам Хермес даје језик, онда свако добија свој

Књижевност као чин комуникације почиње онда када написани текст потписујемо својим именом и презименом, кад стајемо иза њега као аутори и ауторке који преко речи изражавају своја најдубља, најболнија, непоновљива искуства, предузимајући ризик да ће она бити неразумљива, игнорисана, да ће побудити бес или презир. Књижевност је тај особити тренутак у којем се најиндивидуалнији и најсамосвојнији сопствени језик сусреће с језицима других људи. Књижевност је простор у којем приватно постаје јавно.

Сматра се да је прво људско биће које је потписало свој књижевни текст, и тиме постало први писац, била Енхедуана, сумерска свештеница богиње Инане. У мрачној

епохи социјалних немира, бруталних борби за власт, пуна разочарења и сумњи, написала је „Химну Инани“, необично дирљиву тужбалицу човека коме се чини да га је Бог напустио. Захваљујући преводу који по својој природи осавременује језик, савремени читалац савршено разуме и проживљава тај текст, јер он преноси дубоко, необично интимно, а несумњиво универзално искуство које путује кроз време. Та драматична, врло интимна исповест очаја, напуштености, усамљености и изневерености написана је пре пет хиљада година (!), и данас је може дубоко доживети неко ко живи у потпуно другачијем свету, јер су званични оновремени језици већ одавно, и дословно претворени у прах заборавља.

Приватни језик се обликује током целог нашег живота као резултанта језика који смо наследили од родитеља, језика нашег окружења, лектире, школе, и својеврсне, непоновљиве човекове индивидуалности. Понекад је то интимни језик којим разговарамо сами са собом, и који наравно не записујемо увек, пошто нема свако навику да записује сопствене мисли, да води дневник или пише одређене текстове. То је подједнако уникатно као што су и папиларне линије по којима можеш идентификовати човека.

Мислим да је култура компликован процес равнотеже између приватних и колективних језика. Колективни језици су утабане стазе, док индивидуалне врше улогу појединачних путева. Колективни су устројени према друштвено утврђеним начинима комуникације која у највећој мери треба да је разумљива, али која пре свега преноси садржај, подупире исту или сличну слику стварности. У таквој заједничкој збиљи речи ће се позивати на конкретне појаве и објекте, постојеће или измишљене. Од тада ће се заједнички језик и представа збиље узајамно помагати. Парадокс је то што се у тако уској међузависности колективног језика и слике чињеничног стања, с временом почињемо осећати као у клоpci, пошто језик пожурје стварност, а стварност језик. Најбоље то илуструју затворене тоталитарне заједнице, у којима медији које је власт преузела тамбурају постулирану, предвидљиву и прикладно именовану збиљу. Колективни језик служи одржавању некакве политичке визије, и пропаганда га свесно и цинично користи. Сва комуникација тад замире, чак постаје немогућа.

У таквим условима храброст је призивати вансистемске речи или појмове, изговарати наглас очигледну, у том систему неприхваћену истину. Међу својим присталицама колективни језик постаје толико очигледан да се све више користи безрефлективно, речи губе своје значење, а контексти делују сувише шаблонски и израбовано да би и даље стваралачки деловали. Такав језик се претвара у млаћење празне сламе, нема више одлике комуникације и постаје ритуал извикивања слогана. Губи појмовне обресе и способан је још само за скандирања.

И историја и савремено доба нас уче да у стварању тако политички маркираних колективних језика долази до краје и отимачине речи. Некаква неутрална, помало заборављена и значењски већ архаична реч, одједном избунарена, доспева на барјаке и слогане изборних програма. Такав појам је, рецимо, „народ“. Показује се да лишен свог историјског контекста, стресавши са себе прашину, такав појам сјајно служи у изградњи новог устројства света. Присвојен, међутим, до те мере снажно, резултира тиме да чак и они који нису присталице тог новог поретка више не могу да

користе ту – рекло би се – невину реч, зато што је она сада напуњена новим значењем, и као таква – постала је опасна.

Наравно да колективни језик мора да постоји да бисмо се уопште могли споразумети у збиљи која се непрекидно усаглашава. Мора да постоји једна језичка димензија друштвеног везива; често већ најједноставнији фразеологизми и идиоми дају тај осећај домаћег, заједничког.

Борба за наметање колективног језика другима не само да траје у парламентима и на телевизијама, него и на универзитетима. Тамо се у таласима рађају интелектуалне моде које обично творе свој властити колективни језик. Његова имплементација, додуше, траје, али кад се после неколико година такав језик прими, он онда не служи више само формулисању слике света, него и стварања савеза, искључивања или својатања. Свака генерација, а данас можда чак и свака деценија, има свој језик којим описује свет. У исти мах, овај језик често остаје потпуно несвестан своје ефемерности и ограничености јер артикулише искључиво оно што улази у његове границе.

Нема страшније болести од оне кад човек изгуби свој индивидуални језик и у потпуности преузме колективни као свој приватни. Болују од тога чиновници, политичари, академици и свештеници. И тад једина могућна терапија постаје књижевност – општење с језицима стваралаца делује као вакцина против визије света у болу рођене и инструментално третиране. То је снажан аргумент за читање књижевности (такође класичне), јер књижевност показује некадашње другачије функционисање колективних језика, а сходно томе и настале другачије визије света. Управо зато вреди читати, да би се уочиле те друге визије и да бисмо се уверили у то да је наш свет један од могућних, и да нам сигурно није дат једном засвагда.

Преводиоци и преводитељке имају подједнаку одговорност као књижевници и књижевнице. И једни и други стражаре над импозантним феноменом људске цивилизације – преношењем најинтимнијег индивидуалног искуства другим људима, и заједничењем тог искуства у задивљујућем културотворачком чину, а у свему томе покровитељствује им Хермес, оличени бог комуникације, повезивања и успостављања односа.

Koinos Hermes! Живело Хермесово брајсџиво!

*(С њољској ѡревела **Милица Маркић**)*